

Välkommen avhandling med senkommen poäng

Sommerland, Ylva *Tecknad tomboy: kalejdoskopiskt kön i manga för tonåringar* (diss.). Göteborgs universitet: Institutionen för kulturvetenskaper 2012 (251 sidor)

MANGA ÄR ETT fenomen som det talas om på många olika platser och som det råder en viss osäkerhet kring vad själva begreppet står för, ungefär som med fantasybegreppet. Den definition som jag var bekant med var att det rörde sig om tecknade serier från Japan med personer som hade stora, runda ögon. Efter att ha läst Ylva Sommerlands avhandling om tomboyn i manga så vet jag fortfarande inte så mycket mer om begreppsförklaringen till manga. Däremot vet jag desto mer om queera läsningar av kroppsliga visuella uttryckssätt. *Tecknad tomboy* är en intresseväckande undersökning om en viss figur i manga som rör sig på både traditionellt manliga och kvinnliga spelplaner. Redan från första raden är Sommerland öppen med vilket slags studie man har att göra med. Begrepp som "queer zon", "tomboymotiv", "kalejdoskopiskt kön" och "spel" placerar läsaren i en bild- och begreppsvärld där gränser tänjs, förhandlas, omförhandlas och upplöses till meningsfyllda utrymmen. Det är en diskussion som utmanar mig som läsare att tänka tredimensionellt.

Avhandlingens struktur skulle kunna beskrivas som, för att använda Sommerlands eget ord, kalejdoskopisk. Boken är uppdelad i ett antal

kortare kapitel som undersöker olika aspekter av tomboymotivet i subgenren sportmanga. Det är fullt möjligt (för åtminstone den relativt genuskunniga läsaren) att gå in i avhandlingen och få en förståelse för hur en tomboy figurerar i ett visst sammanhang. Nackdelen är att det inte är förrän i de två sista avsnitten av undersökningen som den riktigt matiga och intressanta diskussionen kommer. Sommerland utför ett slags bildanalysekvation med visuella uttrycks könspolitiska beståndsdelar. Valet av undersökningsobjekt – tomboymotivet i sportmanga – känns övertygande, liksom den queera läsarten. Begreppsanvändning förklaras och förankras i teoretiker som bland andra Judith Butler, Judith Halberstam, Donna Haraway och Hans-Georg Gadamer. Bitvis är de teoretiska utläggningarna snåriga och vissa resonemang blir därför omotiverat krångliga (vilket dock är något som den queerteoretiska forskningen i allmänhet lider av).

Avhandlingen är således framtung. Det finns gott om motiveringar till avgränsningar och utläggningar om metod utspridda i hela första delen som förvisso är relevanta, men som skulle ha varit betydligt mer lättillgängliga om de hade varit samlade under en rubrik. När de nu inte är det, lämnar denna först del, vilken såväl behandlar centrala begrepp, teori, metod och tidigare forskning, som för en konstvetenskaplig och konsthistorisk diskussion, läsaren med en något otillräcklig förståelse av vad bildanalyserna ska behandla. Detta medför negativa konsekvenser för förståelsen av analyserna. De noggranna redogörelserna för bildernas formspråk och tecken är svåra att ta till sig med den röriga förförståelsen som de inledande avsnitten erbjuder. Det är inte förrän jag gått igenom de sista koncisa och konkreta avsnitten som bildanalyserna blir meningsfulla.

I och med att den queera läsningens fulla potential utvecklas så sent, finns det en viss obalans i dispositionen av avhandlingen. Den läsare som kommer in i bildanalysavsnitten om queer zon, queer kropp och queer kostym möter en intressant men något för minutiös beskrivning av bildelement, medan den läsare som börjar i avsnittet om den konsthistoriska kontexten har tyvärr ramlat in i avhandlingens svagaste del. Detta kapitel behandlar mangans ”visuella zoner” och omfattar en

konsthistorisk kontext med hänsyn till genus, en konstvetenskaplig diskussion om mangagenren som riktar sig till flickor respektive pojkar samt en förklaring och motivering till användandet av tomboybegreppet. Kapitlet avslutas med en reflektion kring hur tomboykroppen ”kräver” sin plats och ett resonemang om att ”kroppen insisterar på gränser”. Detta är i och för sig intressant eftersom det studerade föremålet blir mycket aktivt och förväntar sig ett slags respons från publiken, vilket innebär att en tunn tråd till tomboymotivets könspolitiska dimension har kastats ut.

Men dessvärre komplicerar de detaljerade bildanalyserna denna diskussion, och på grund av det alltför disparata kapitlet om mangans kontext och studiens tolkningsramar har läsaren inte heller tillräckligt i bagaget för att förstå analysernas betydelser till fullo.

De två sista avsnitten är däremot tydliga, konkreta och lyfter diskussionen om tomboymotivet till en könspolitisk nivå som jag alltså hittills saknat. Det är i de avslutande avsnitten om queer synbarhetsanalys och kalejdoskopiskt kön som jag utmanas att se och förstå på djupet, vilket är både fräscht och bildande. Ett exempel på detta är när Sommerland beskriver varför det kalejdoskopiska inte ska betecknas som gränsöverskridande eftersom det skulle behålla de statiska skiljelinjerna mellan manligt och kvinnligt. Istället menar avhandlingsförfattaren att den binära utgångspunkten feminint och maskulint kan omskapa och omdefiniera gränser för kön genom olika teckenkombinationer på kvinno- och manskroppar.

Något jag saknar, och som jag tror skulle ha fördjupat diskussionen i avhandlingen, är en anknytning till den litteraturvetenskapliga barnboksforskningen. Forskare som Maria Nikolajeva har lyft fram subversiva akter i barnboken; en forskning som är kopplad till en liknande maktanalys och emancipatoriska perspektivskiften som också Sommerlands diskussion mynnar ut i, i alla fall i mina ögon. Kopplingen till barnboksforskning kunde ha hjälpt Sommerland att skriva fram detta mycket tydligare i avhandlingen.

Däremot har Sommerland absolut träffat rätt med begreppet kalejdoskopiskt kön. Det ligger bra i munnen och är tilltalande, rent bildligt,

trots att själva bilden av att se kalejdoskopiskt väl egentligen är överanvänt. I inledningen av sista kapitlet beskrivs bilduppslagen i många vara uppbrutna, ungefär som facettögat hos en fluga. Dessa olika mindre ytor sätts sedan samman i en förståelse av dessa som en helhet. Tanke-modellen är relevant, men är det inte så i (nästan) allt visuellt tolkande? En bild, oavsett om det är Rembrandt eller manga, är väl uppbyggd av olika bildelement, eller tecken, sammansatta till en större helhet som beroende av de enskilda bildelementen sänder ut en betydelse som förstås genom upprepning av konventioner? Jag blir av Sommerlands analys inte riktigt övertygad om att detta är något som är karaktäristiskt för manga. Avhandlingen hade också kunnat styrkas på en annan punkt. Även om den queera läsningen och diskussionen om tomboyen till slut övertygar i de sista avsnitten hade jag gärna blivit övertygad tidigare i boken. Tämmligen sent kommer en välkommen jämförelse med de tecknade figurer som inte kan beskrivas som tomboys, alltså av figurer som mer entydigt kan betecknas som flickor eller pojkar. Detta tas upp i avsnittet om queer kropp men hade gärna fått behandlas tidigare för att underlätta förståelsen för hur tomboyfiguren skaver i bilderna.

LINN ARESKOUG
UPPSALA UNIVERSITET